

Democratische burgerschapsvorming in Kortenberg

Een bevraging bij de betrokken ter plaatse

Doelstelling

De Wakkere Burger vzw is op zoek naar een strategie om aan burgerschapsvorming op plaatselijk vlak te doen. Met deze vorming wil De Wakkere Burger de inwoners van de gemeente stimuleren om zichzelf als een burger te beschouwen en zich in te zetten in de gemeente, zodat het een gemeente wordt waar het voor iedereen goed om wonen is. Er is al dikwijls vastgesteld dat de burger daar uit zichzelf niet makkelijk toe komt. Daarom beschouwen wij het nuttig om verschillende personen te spreken die uit zichzelf wel zo ver gekomen zijn om zich actief in en voor de gemeente in te zetten. Deze personen denken wij te vinden in de Gemeenteraad en in het College van Burgemeester en Schepenen. Een tweede groep zijn de voorzitters van adviesraden en een aantal gemeentelijke ambtenaren. We willen de evolutie bij deze personen nagaan die zij hebben ondergaan in hun ontwikkeling van gewone burger tot politiek actieve burger. Vanuit hun ervaringen willen we op zoek gaan naar een antwoord op de vraag hoe we een beleid kunnen ontwikkelen dat er op gericht is om burgers niet alleen kansen op participatie te geven, maar hen daartoe ook de nodige ondersteuning te bieden.

Kortenberg

De keuze van De Wakkere Burger viel op Kortenberg als startgemeente voor het project. Daar zijn meerdere redenen voor aan te geven. Ten eerste is het inwonersaantal van Kortenberg niet te groot maar ook niet te klein. Dat maakt dat Kortenberg als goede illustratie kan dienen voor vele andere Vlaamse gemeenten. Een ander gevolg daarvan is dat de gemeenteraad uit een voldoende groot aantal leden bestaat om gegevens bij te verzamelen. Verder zijn binnen de gemeente Kortenberg verschillende bevolkingsgroepen te vinden. Er is een commercieel centrum. Er zijn sociale woonwijken en residentiële buurten. Een ander belangrijk argument is dat de Kortenbergse gemeenteraad zich in zijn beleidsnota voor 2001 tot 2006 uitdrukkelijk bereid heeft te zetten voor de participatie van de burgers aan het gemeentebestuur. Op de website konden we vaststellen dat er verschillende inspraakorganen in Kortenberg opgericht zijn, wat een aanbod is aan geschikte participatiekanalen.

Ten slotte is Kortenberg gelegen tussen Brussel, Mechelen en Leuven, de ligging is dus ook geschikt: het gaat over een belangrijke regio in de Vlaamse economie. Bovendien is deze gemeente daardoor ook makkelijk bereikbaar zowel vanuit Brussel als uit Leuven.

Opzet

Het project wordt procesmatig opgevat en bestaat uit vijf fasen: in eerste instantie wordt het project geïntroduceerd bij de gemeentebestuurders, een tweede fase bestaat uit het bevragen van het middenveld, daarna volgt de uiteindelijke oprichting van een initiatiefgroep, waarna we willen overgaan tot een realisatiefase en ten slotte een stabilisering van het project. De eerste twee fasen zijn op dit moment afgerond. Een ideale gelegenheid om eens een eerste grondige evaluatie in te laten zien. Hierbij hoort ook het terugkoppelen van de gegevens naar de deelnemers aan de gesprekken.

Inhoud

Hieronder worden kort resultaten van de rondvraag aangegeven. Laat het nogmaals duidelijk zijn dat het hier niet de bedoeling is een wetenschappelijk rapport op te stellen van een academisch onderzoek. Bedoeling was vooral op zoek te gaan naar bruikbare elementen voor de opbouw van een strategie, om onze blik te verruimen en een eerste kennismaking met de gemeente. Nadat de gegevens zijn voorgesteld, zal er ook een blik op de toekomst geworpen worden: wat wordt de volgende stap? Hoe zal de initiatiefgroep opgericht worden en wat zal de taak van deze groep zijn?

Fase 1

In de eerste fase van de rondvraag werden de gemeentebestuurders aan het woord gelaten. We hadden een gesprek met de burgemeester, de schepenen en de gemeenteraadsleden van Kortenberg. In totaal gaat het over 21 interviews. Zoals gezegd is de bedoeling vooral inzicht te verwerven in het proces van bewustwording als actieve burger van een gemeente, hun behoeften aan vorming en informatie in kaart te brengen, hun visie op burgerschapsvorming te vernemen en een netwerk op te bouwen van personen die mogelijks geïnteresseerd zijn om met ons hieraan verder te werken.

Vormingsbehoeften

We stelden vast dat de gemeentebestuurders verschillende vormingsbehoeften ondervonden gedurende hun loopbaan als plaatselijk politicus, maar ook daarvoor. Zo hadden ze behoefte aan kennis over de werking van de gemeente, kennis van wetgeving omtrent plaatselijke zaken, kennis van de mogelijkheden en beperkingen van hun eigen mandaat en kennis van rekeningen en begrotingen. Voor velen was hun intrede in de politiek de eerste keer dat zij met deze moeilijke maar toch belangrijke documenten geconfronteerd werden. Daarnaast was ook inhoudelijke dossierkennis een belangrijk punt. Ten slotte vermeldden ze vaardigheden zoals spreken in het openbaar of vergadertechnieken.

Met uitzondering van de inhoudelijke dossierkennis, zijn dat wel zaken waar De Wakkere Burger vzw op zou kunnen inspelen. Er moet natuurlijk ook wel rekening mee gehouden worden dat de VVSG reeds vormingsmogelijkheden aan deze doelgroep aanbiedt.

Initiatiefnemers

Men werd ook naar zijn mening gevraagd over wie het initiatief tot burgerschapsvorming op plaatselijk vlak moet nemen. Hierbij werden twee belangrijke opmerkingen gemaakt. Ten eerste moet het initiatief zo neutraal mogelijk zijn. Het gemeentebestuur (slechts 12 van de 21 respondenten) en de politieke partijen (slechts 9 van de 21 respondenten) worden daarom eerder afgewezen als geschikte initiatiefnemers. Het lokale verenigingsleven daarentegen (18 van de 21 respondenten), werd als meest geschikte gekozen, gevolgd door het cultureel of gemeenschapscentrum (15 van de 21) en de adviesraden (13 van de 21). Een tweede belangrijke opmerking was dat het initiatief van de gemeente zelf moest zijn, dat het uit de gemeente als gemeenschap, moet afkomstig zijn. Het mag dus zeker niet van bovenaf opgelegd worden. Daarom vond men een vormingsinstelling of expertisecentrum minder geschikt als initiatiefnemer (12 van de 21), maar zag men dit liever in een ondersteunende rol naar de groep of instantie uit de gemeente toe. Dat is een rol waarin De Wakkere Burger vzw zich zeker ook kan vinden.

Bestuursniveaus

De respondenten kregen de mogelijkheid volgende bestuursniveaus te ordenen volgens hun persoonlijke voorkeur wat betreft belangrijkheid van het niveau in een plaatselijk programma van burgerschapsvorming: de gemeente, de provincie, het Vlaams niveau, België, Europa en de wereld. 12 van de 21 personen behielden deze volgorde. Zij vonden het belangrijk dat er werd gestart met het niveau dat het dichtst bij de mensen staat: de gemeente, en dat er nadien stapsgewijs werd opgebouwd. 3 personen vonden daarentegen dat enkel de gemeente aan bod kon komen. Met deze laatste zienswijze kan De Wakkere Burger vzw niet akkoord gaan. We willen juist bekomen dat de leefwereld van de deelnemers verruimd wordt. Daarenboven is een afbakening aan de gemeentegrenzen te kunstmatig en dikwijls onmogelijk.

Thema's

Wat de thematische invulling van burgerschapsvorming op plaatselijk vlak betreft, kiezen de gemeentebestuurders in hoofdzaak voor onderwerpen die erg aan de gemeente gebonden zijn. Als daar zijn: hoe werkt mijn gemeente? (gekozen door alle deelnemers!), meedenken en meewerken aan het gemeentebeleid (gekozen door 18 van

de 21 personen), gemeentelijke actualiteit (19 van de 21) en democratisch en efficiënt vergaderen (19 van de 21). Andere thema's die gekozen werden, waren: partijprogramma's en verkiezingen – enkel ten tijde van verkiezingen - en algemene kennis van de gemeente. Zelf voegden de gemeenteraadsleden nog volgende onderwerpen aan ons lijstje toe: werking van de gemeentelijke administratie (dat kan aansluiten bij 'hoe werkt mijn gemeente?'), inkomsten en uitgaven van de gemeente, plaatselijke wetgeving en de rol van de pers. Onderwerpen die het plaatselijke overstegen, waren minder geliefd. Toch werden ook zij meestal wel door iets minder dan de helft van de respondenten gekozen.

De Wakkere Burger vzw kan akkoord gaan met de nadruk die op het plaatselijke vlak wordt gelegd, maar waarschuwt ook hier weer voor een te kunstmatige opsplitsing van het maatschappelijke leven in een 'plaatselijk niveau' en 'al de rest'.

Conclusie 1

Als conclusie bij deze eerste fase van de rondvraag, kunnen we stellen dat de meeste gemeentebestuurders zich zouden kunnen vinden een in plaatselijk programma burgerschapsvorming dat voldoet aan volgende kenmerken:

- Het initiatief werd genomen door een persoon of instantie vanuit de gemeente.
- Er wordt neutraliteit in de vorming nagestreefd.
- Het wordt ondersteund door een vormingsinstelling of expertisecentrum.
- Nadruk wordt gelegd op het plaatselijke bestuursniveau.
- De behandelde thema's sluiten nauw aan bij de eigen gemeente.

Fase 2

In de tweede fase van de rondvraag werden 16 personen ondervraagd: 10 voorzitters van gemeentelijke adviesraden, 5 gemeentelijke ambtenaren en 1 voorzitter van een jeugdhuis. Ook bij hen wilden we de behoeften aan vorming en informatie nagaan, hun visie op burgerschapsvorming leren kennen en op zoek gaan naar personen die we in ons netwerk konden betrekken.

Vormingsbehoeften

De vormingsbehoeften van de groep voorzitters van adviesraden, situeert zich op andere vlakken dan die van de gemeentebestuurders. Zij haalden erg veel uit hun ervaring die ze op professioneel vlak opdeden, steunden ook veel op andere organisaties en de gemeentelijke administratie. Ze probeerden ook van elkaar te leren, zowel binnen de adviesraden (waar dat redelijk goed werkte), als tussen adviesraden onderling (wat minder goed vlotte). Enkel op het vlak van technische zaken, verbonden aan de materie die ze behandelden, ondervonden ze soms nog problemen. Toch was het niet hun bedoeling zich hierin te gaan vervolmaken via vorming, ze vonden het beter hiervoor een beroep te doen op bureaus en experts die onder andere ook door het gemeentebestuur gevraagd waren.

Initiatiefnemers

Anders dan de gemeenteraadsleden, vond deze groep dat vrijwel iedereen initiatiefnemer kan zijn van burgerschapsvorming. Ze gingen wel akkoord met de gemeentebestuurders, dat het beter zou zijn om een initiatiefnemer uit de gemeente te hebben, die neutraliteit nastreeft. Adviesraden kwamen er bij hen het best uit: 13 van de 16 personen vonden dat deze een goede initiatiefnemer zou zijn. Ook zij zagen een vormingsinstelling liefst als ondersteunende instantie optreden. Opvallend was ook dat de school drie keer werd vernoemd als mogelijke 'andere'.

Bestuursniveaus

Ook voor deze groep respondenten was het belangrijk dat de gemeente absoluut op het voorplan moet komen. 10 van de 16 personen ordende de besluitvormingsniveaus die behandeld moesten worden van klein naar groot. Anders dan de gemeenteraadsleden,

vonden zij echter dat alle niveaus relevant waren en er dus geen enkel kon uitgesloten worden.

Thema's

Ook inhoudelijk moest de gemeente op de eerste plaats komen. Toch wijzen de respondenten erop dat vorming ruimer moet zijn en moet bijdragen tot de verruiming van de leefwereld van de deelnemers. Drie onderwerpen werden door iedereen gekozen: 'hoe werkt mijn gemeente?', 'meedenken en meewerken door burgers in het gemeentebestuur' en 'de gemeentelijke actualiteit'. Daarnaast waren de onderwerpen 'werking van de administratie' en 'inkomsten en uitgaven van de gemeente' geschikt volgens 15 van de 16 personen.

Verenigingen en adviesraden

Verenigingen spelen een belangrijke rol in burgerschapsvorming, vinden deze voorzitters en ambtenaren. Gewoon door te bestaan en te functioneren, vormen ze verantwoordelijke burgers. Ook de rol van adviesraden is in deze erg belangrijk. Door de inzet van de burgers en hun engagement in deze raden, kunnen ze veranderingen binnen de gemeente te weeg brengen.

De Wakkere Burger vzw vermoedt dat hier een verwarring is ontstaan tussen de term burgerzin en burgerschap, waarin burgerschap nog een stap verder gaat dan het eerste en een echt engagement verlangt, een deelname aan het beleid. Burgerschapsvorming is dan burgers via vorming aanzetten tot het opnemen van dergelijk engagement in de samenleving. Anderzijds sluiten de respondenten met hun mening aan bij wat onder andere Marc Hooghe beweert over het verband tussen een democratische cultuur en sterk ontwikkelde middenveldorganisaties.

Conclusie 2

Conclusie van deze tweede fase kan als volgt samengevat worden: de voorzitters van de adviesraden en de gemeentelijke ambtenaren staan achter een plaatselijk programma van burgerschapsvorming dat voldoet aan volgende eisen:

- Iedereen die wil, kan initiatiefnemer zijn.
- Neutraliteit is wenselijk, maar geen vereiste.
- Een persoon of instantie uit de gemeente kan best voortrekker zijn, zodat men zich als inwoner van de gemeente meer betrokken voelt.
- Inhoudelijke ondersteuning door een vormingsinstelling is gewenst.
- De nadruk moet absoluut op het gemeentelijke niveau leggen, zonder blind te zijn voor wat er daarbuiten gebeurt en een invloed kan hebben op de gemeente.
- Deze vorming moet daarom uitgebreid worden met meer algemene thema's.

Besluit

Algemeen kan besloten worden dat er een positieve sfeer heerst in Kortenberg ten opzichte van het project rond burgerschapsvorming. De concrete werkwijze is jammer genoeg niet helemaal duidelijk geworden uit de gesprekken. Wat wel duidelijk is, is dat de personen die willen meewerken, niet bereid zijn uitgebreide verplichtingen op zich te nemen. Zij nemen op dit moment eerder een afwachtende houding aan.

Toekomst

Naar de nabije toekomst liggen volgende plannen klaar: De Wakkere Burger vzw zal de resultaten van de rondvraag meedelen aan de deelnemers. Dat zal gebeuren in een vergadering van de gemeenteraad, waarop een korte uiteenzetting zal gehouden worden. Daarnaast wordt een vergadering belegd met de deelnemers van de tweede fase. Daarop zullen ook zoveel mogelijk andere personen uitgenodigd worden. Hieruit zou dan een initiatiefgroep moeten ontstaan, waarmee dan concreet de derde fase van het project kan gestart worden.

Werkwijze

In samenwerking met deze groep en de plaatselijke verenigingen, zal een programma opgesteld worden. Deze groep kan eventueel aansluiten bij de Overkoepelende culturele raad van Kortenberg. Dit vooral uit praktische overwegingen, omdat daaruit automatisch toegang tot gemeentelijke infrastructuur zou voortvloeien. Bedoeling is om in het voorjaar 2004 een drietal vormingsmomenten op te zetten. De initiatiefgroep moet daarvoor een voorstel van aanpak uitwerken, op basis van de inzichten die zijn opgedaan in de rondvraag en hun eigen ideeën en antwoorden.

Het lijkt ons vanuit De Wakkere Burger vzw belangrijk om op deze eerste bijeenkomsten zelf ook met voorstellen naar voor te komen, om op deze manier het proces een beetje op gang te trekken. Naar aanleiding van de resultaten, lijkt het ons vooral belangrijk te beginnen bij vormingen die een antwoord bieden op volgende vragen: 'hoe werkt mijn gemeente?' en 'wat doet de gemeente met mijn geld?'. Ook een vorming rond 'democratisch en efficiënt vergaderen' of omtrent de inspraakmogelijkheden voor de burgers in het nieuwe gemeentedecreet zou interessant zijn.

Hoe werkt mijn gemeente?

Een probleem met dit programma is dat het nieuwe gemeentedecreet nog niet goedgekeurd is. Het zou natuurlijk het best zijn om met dit nieuwe decreet aan de slag te gaan. Bedoeling is altijd dat er zoveel mogelijk vanuit de eigen groep en gemeenschap komt en zo weinig mogelijk vanuit De Wakkere Burger wordt opgelegd. Er kan bijvoorbeeld een spreker uit de gemeente uitgenodigd worden om de werking van de gemeente te verduidelijken. Daarop kan eventueel verdergegaan worden met een kort overzicht van de wijzigingen van het decreet ten opzichte van de vroegere gemeentewet. Er kan best op een creatieve manier gewerkt worden, met spelen, een quiz...

Wat doet de gemeente met mijn geld?

In deze vorming, wordt een overzicht gegeven vanwaar de gemeente haar inkomsten haalt en waar ze haar geld aan uitgeeft. Een inleiding bij deze cursus kan gegeven worden door de schepen van financiën of de gemeenteontvanger. Daarna moet een duidelijk overzicht gegeven worden van de uitgaven en inkomsten van de gemeente. Afsluitend kan bijvoorbeeld een debat met plaatselijke politici georganiseerd worden, waarin gesproken wordt over de prioriteiten in de besteding van de gemeentelijke budgetten.

Democratisch en efficiënt vergaderen

Aan de hand van oefeningen en eventueel videofragmenten de deelnemers een beter zicht geven op strategieën en mogelijkheden om vergaderingen vlot en aangenaam te laten verlopen, met oog op een beter resultaat.

Meedenken en meewerken door burgers in het gemeentebestuur

Met dit vormingsprogramma willen we mensen bereiken die betrokken zijn bij adviesorganen, buurt- en wijkcomités of het verenigingsleven en individuele burgers die meer willen horen over burgerparticipatie.

In deze cursus zullen niet alleen verschillende inspraakinstrumenten op een rijtje gezet worden, er wordt ook ruim aandacht besteedt aan de manier hoe een burger aan beleidsinformatie kan geraken. Ook hierbij willen we vertrekken vanuit de mogelijkheden die het nieuwe gemeentedecreet de burger biedt. Opties die door de decreetgever aan de burger worden geboden worden telkens toegelicht, kritisch besproken en indien mogelijk verduidelijkt aan de hand van een voorbeeld in een Vlaamse gemeente.

Gemeentelijke actualiteit

Er is ook vraag naar een programma rond gemeentelijke actualiteit. Het lijkt ons niet aangewezen om dat in een open aanbod te integreren naar alle Vlaamse gemeenten. Het is eventueel wel mogelijk in een gemeente waar De Wakkere Burger vzw reeds op meer

plaatselijke kennis en ondersteuning kan rekenen. Daarom kan het wel overwogen worden in het kader van het project in Kortenberg.

Uitbreiding

De Wakkere Burger vzw stelt voor om telkens een minimumaanbod uit te werken, waar deze initiatiefgroep (maar in een latere fase ook andere gemeenten of organisaties) op kunnen intekenen en waarin telkens zoveel mogelijk wordt ingegaan op specifieke vragen en verwachtingen van de doelgroep. Hiermee willen wij zo goed mogelijk inspelen op de vraag van de respondenten om een initiatief rond burgerschapsvorming plaatselijk te laten ontstaan en de betrokkenheid van de plaatselijke bevolking zoveel mogelijk te stimuleren.